

Будапешт – гаряча осінь 2006 року

Спочатку про перебіг подій.

З 1 вересня поточного року розпочалася реалізація урядової програми “конвергенції”, спрямованої на суттєве зменшення видатків і одночасне збільшення надходжень державного бюджету країни (більш детально про цей документ буде сказано далі).

18 вересня у всіх центральних газетах з’явилися публікації з приводу закритого засідання депутатів парламентської фракції УСП 26 травня 2006 року, на якому обговорювалася нова програма уряду. Саме на цьому засіданні прем’єр-міністр Угорщини Ференц Дюрчань сказав: „Півтора-два останніх роки ми брехали про стан економіки країни... і нічого не зробили за ці чотири роки” (Соціалістична партія Угорщини очолювала урядову коаліцію з 2002 року, у 2006 році відбулися парламентські вибори, на яких перемогу знову здобула УСП і разом з партією „Союз вільних демократів” утворила коаліційний уряд).

18 вересня Президент Угорщини Ласло Шойом у своєму виступі заявив, що висловлювання прем’єр-міністра призвели до того, що Угорщина перебуває у моральній кризі, і також зазначив, що у президента немає конституційних важелів впливу на ситуацію.

В ніч з 18 на 19 вересня 2006 року в Будапешті учасники антиурядової демонстрації в кількості близько 2000 тисяч осіб оточили приміщення Угорського телебачення (MTV), розташованого в центрі столиці. Учасники демонстрації, вимагаючи відставки Уряду Ф. Дюрчаня, намагалися прорватися в приміщення телецентру і зачитати Меморандум. Не зважаючи на виставлені перед будинком телецентру поліцейські кордони, кільком десяткам учасників після того, як вони камінням розбили скляні двері і вікна на першому поверсі, вдалося прорватися всередину приміщення. В окремих місцях телецентру виникла пожежа, приміщенню завдано значного пошкодження.

Інші учасники протесту, які знаходилися на площі перед телецентром, кидали в поліцейських каміння, підпалювали машини тощо. До учасників демонстрації були застосовані водомети та сльозогінний газ. Кількість потерпілих у результаті масових безпорядків біля будапештського телецентру становить 150 осіб, з них 114 поліцейські. 10 поліцейських зазнали важких тілесних ушкоджень, один з них перебуває у важкому стані.

19 вересня ц.р. п’ятьма парламентськими партіями була прийнята спільна заява, направлена на встановлення спокою в суспільстві. За словами Ф. Дюрчаня, необхідно було знайти порозуміння у наступному питанні: те, що не відноситься до передвиборчих перегонів, а є натомість незапланованою акцією протесту, необхідно заборонити в період виборчої кампанії. За його словами, ми всі стали свідками того, як акція протесту, яка мирно розпочиналася, перетворилася в події карного злочину.

21 вересня ц.р. на засіданні керівництва урядових партій Угорської соціалістичної партії, Союзу вільних демократів та опозиційного Угорського демократичного форуму (не взяли участь решта опозиційних сил – Фідес – Угорський громадянський союз та Християнсько-демократична народна партія), були засуджені агресивні хуліганські дії, які мали місце протягом останніх ночей в Будапешті, і паралельно відзначені дії поліції, яка з кожним днем була все більш підготовлена до інцидентів. Решту обговорюваної під час засідання інформації було засекречено.

22 вересня міністр юстиції та охорони правопорядку Й. Петреї поінформував Голову Фідес – УГС В. Орбана про наявність інформації щодо можливих терористичних актів під час запланованої на 23 вересня ц. р. мирної демонстрації опозиційних сил. Він зазначив також, що правоохоронні сили не зможуть гарантувати безпеку під час проведення цього мітингу, з огляду на що опозиційні сили були змушені відмовитися від організації цього заходу, натомість перенесли його на 2 жовтня ц. р. (при тому, що проведення було заплановане ще влітку).

Далі ситуація стабілізувалася. Опозиційні сили на постійній основі організовують мітинги на площі Л. Кошута біля парламенту країни, на яких вимагають відставки уряду та закликають до різноманітних акцій протесту.

Політичний аспект ситуації

Політичну ситуацію в Угорщині у вересні-жовтні 2006 року можна розглядати як наслідок логічного розвитку процесу протистояння правих та лівих сил в країні, який досяг своєї кульмінації в ході парламентських виборів 2006 року.

Ця провідна подія суспільно-політичного життя Угорщини в 2006 році (квітень ц. р.), призвела до повторного обрання чинного глави Уряду Ф. Дюрчана прем'єр-міністром країни та призначення нового Уряду країни.

Відповідно до офіційних результатів, на виборах до Державних Зборів Угорщини перемогу здобула Угорська соціалістична партія.

Мандати в Державних Зборах УР розподілилися таким чином:

1. Угорська соціалістична партія (УСП) – 190 (48,1%).
2. Фідес – Угорський громадянський союз (Фідес – УГС) та його союзник Християнсько-демократична народна партія (ХДНП) – 164 (42,4%).
3. Союз вільних демократів – Угорська ліберальна партія (СВД-УЛП) – 20 (4,6%).
4. Угорський демократичний форум (УДФ) – 11 (2,8%).
5. Незалежний кандидат блоку „За Шомодь” – 1 (0,2%).

Слід зазначити, що Головою Державних Зборів УР було в черговий раз обрано Каталін Сілі (УСП), що посилювало позиції соціалістів в керівництві країни.

Прозора, політично вмотивована процедура формування уряду мала позитивний вплив на суспільно-політичну ситуацію в країні, політикум, очікування виборців, а також іноземних політичних партнерів Угорщини та її потенційних інвесторів.

Водночас боротьба за владу між УСП та Фідес – УГС, починаючи з осені 2005 року, спричинила зростання напруженості в суспільстві.

Невдовзі після призначення Уряду були оприлюднені показники економічно-фінансової ситуації в країні, які засвідчили надзвичайно високий дефіцит державного бюджету – до 4% від обсягу ВВП країни та стійку тенденцію до його подальшого зростання до кінця 2006 року до 9-10%, що в свою чергу створило передумови для відкритого незадоволення суспільства.

Таку ситуацію активно використала опозиція на чолі з лідером партії Фідес – УГС Віктором Орбаном, яка послідовно звинувачувала Уряд у непрозорості кроків у суспільно чутливих сферах та всіляко демонструвала його некомпетентність і неспроможність вирішити нагальні проблеми країни.

Офіційна позиція Європейського Союзу протягом всього періоду заворушень в Будапешті залишалася незмінною: “Акції протесту, які відбуваються в Угорщині, відносяться до компетенції внутрішніх справ країни”. Єврокомісія не коментувала події в УР, для неї важливим було отримати необхідну інформацію про реалізацію програми конвергенції, оскільки „приведення економіки країни у такий стан, який би забезпечував здоровий приріст, в інтересах угорської економіки та угорських громадян. Ми є усвідомлюємо, що це болючий процес”.

Голова Європейської соціалістичної партії (ЄСП) Пол Рассмусен запевнив у своїй підтримці прем'єр-міністра УР Ф. Дюрчання, натомість Голова правої Європейської народної партії (ЄНП) Вільфрід Мартенс (заступником якого є Голова Фідесу В. Орбан) закликав прем'єра подати у відставку. ЄНП заявила, що угорський уряд втратив довіру громадян і політичну легітимність з огляду на те, що перемога соціалістів на виборах була побудована на відкритій і послідовній брехні. Неправдивість не лише похитнула моральні основи демократичних інституцій, а й порушила основні європейські цінності, руйнуючи довіру до демократичного суспільства.

В той же час Пол Рассмусен зазначив, що Ф. Дюрчань є „найкращим керівником уряду, який зможе довести до кінця процес реформ. Найменше, що зараз потрібно Угорщині – це правий уряд, т. зв. реформи якого обмежаться подальшим збагаченням багатих та позбавленням соціальної допомоги бідним”.

Таким чином, міжнародна спільнота розглянула акції протесту в Угорщині виключно як внутрішньополітичну подію, викликану реалізацією економічних реформ урядом Ф. Дюрчання, яка по своїй суті направлена на виправлення кризи в економіці країни.

Політичну складову внутрішньополітичної кризи в УР можна пояснити наміром головних політичних сил країни забезпечити собі перемогу на виборах до органів місцевого самоврядування (1 жовтня ц. р.). За попередніми оцінками, у більшості населених пунктів та областей УР була прогнозована перемога Фідес – УГС, що в свою чергу означало лабільність подальшого положення урядових соціалістів, навіть аж до оголошення дострокових виборів. У цьому зв'язку варто зазначити, що симпатії угорського суспільства у питанні – соціалісти чи Фідес – УГС коливаються приблизно на рівні 50 на 50. У цій ситуації лише різкі дії однієї зі сторін могли призвести до „перетягування” більшості в свою сторону.

За результатами опитування громадськості Будапешта, всі без винятку опитані висловлювали жаль і говорили про глибоке потрясіння через події, які мали місце 18-21 вересня ц. р. в угорській столиці.

Серед висловлювань керівників головних політичних сил країни варто відзначити такі.

На думку Голови Угорського демократичного форуму Ібої Давід (опозиція), праві сили „підійшли до питання об'єднання і необхідності проведення в подальшому політики, позбавленої демагогії та популізму. Праві партії не можуть перешкодити вандалізму на вулицях, всі спірні питання необхідно вирішувати лише політичним шляхом, у стінах парламенту”. І. Давід зазначила також, що її партія засудила Ф. Дюрчання і його відомий виступ на закритому засіданні соцфракції, завдяки якому прем'єр „втратив довіру” угорського суспільства. Вона підкреслила також, що існуюча невпевненість є невігідною ні для населення, ані для країни в цілому.

У той же час УДФ не поділяє думку головної опозиційної партії Фідесу – Угорського громадянського союзу про те, що 1 жовтня ц. р. відбудеться „третій тур виборів” (парламентські вибори у квітні ц. р. відбувалися у два тури) і що це буде свого роду референдум народної довіри уряду.

Голова парламентської фракції ХДНП Петер Гаррах (опозиція) відзначив, що оприлюднення інформації про Ф. Дюрчаня (мається на увазі і текст промови, і конвергенційний пакет) означає моральну і людську поразку останнього. Він висловив можливість зв'язку між Ф. Дюрчанем і провокаторами (акти вандалізму в столиці могли відбутися лише під керівництвом певних зацікавлених осіб). П. Гаррах зазначив також, що з конституційної точки зору Ф. Дюрчань політично програв, юридично ж ще ні.

На думку лідерів Фідес – УГС, переконливим доказом того, що стався витік інформації, а не просто визнання Ф. Дюрчанем складного стану економіки країни, є те, що якби це було зізнання прем'єра, то воно б було оприлюднене 27 травня за результатами засідання, і аж ніяк не через декілька місяців - рівно за 2 тижні до чергових виборів. Що стосується закиду соціалістів і лібералів до Фідесу – УГС щодо відсутності заяв опозиції до громадян про неучасть у заходах протесту перед парламентом, то Тібор Наврачич зазначив, що суспільство має конституційне право на волевиявлення у рамках демократичних інституцій.

Габор Кунце, керівник парламентської фракції Угорської ліберальної партії-Союзу вільних демократів (союзник соціалістів по урядовій коаліції) відзначив, що ліберали одностайно підтримують Ф. Дюрчаня, який є головним гарантом реалізації програми конвергенції. СВД обвинувачує у всіх можливих негараздах опозиційну Фідер-УГС в особі її керівника В. Орбана. Г. Кунце (як міністр внутрішніх справ в уряді Д. Горна у 1994-1998 роках) відзначив також неготовність угорської поліції до брутальної поведінки натовпу, результатом чого стало нанесення шкоди приміщенню телебачення на 231 млн форинтів (понад 1 млн дол. США).

На думку керівника парламентської фракції Угорської соціалістичної партії Ілдікі Лендваї, відставка Ф. Дюрчаня призведе до глибокої кризи в політиці і економіці країни. Зазначивши, що Ф. Дюрчань та чинний уряд є гарантами проведення економічних реформ, вона нагадала при цьому про послаблення біржового індексу та курсу угорського форинта за останній тиждень у зв'язку з подіями внутрішньополітичного життя країни.

Все це підтверджує те, що таке загострення внутрішньополітичної боротьби виникло на основі тривалої (*річної*) напруги в угорському суспільстві, яке окреслилось ще в контексті підготовки до парламентських виборів в УР (квітень ц. р.). При цьому фактичне протистояння відбувається між двома лідерами лівих і правих сил, відповідно Ф. Дюрчанем і В. Орбаном.

Крім того, проблемою, яка призвела до виникнення радикальних волевиявлень на вулицях Будапешта і привернула увагу світової спільноти до Угорщини, є необхідність реалізації програми конвергенції, що безперечно потребує значних пожертвувань з боку населення та суб'єктів господарювання, а також серйозної суспільної підтримки.

Важливо зазначити, що Комісар Єврокомісії з питань економіки та фінансів Жоакін Алмунія зазначив, що ЄС повністю підтримує заходи, визначені урядом УР в Конвергенційній програмі. Головною загрозою для економіки країни він назвав саме непроведення визначених реформ. Під час свого інтерв'ю угорському

телебаченню, комісар відзначив, що на думку Брюсселя, Конвергенційна програма чинного уряду містить достовірні показники. Ж. Алмунія зазначив також, що з огляду на складний стан економіки УР, цій програмі на сьогодні немає альтернативи, при цьому можуть здійснюватися часткові зміни в програмі, але за умови, що визначені цілі у визначені терміни будуть досягнуті.

Винесення позитивного рішення Єврокомісією щодо угорської Конвергенційної програми до 1 жовтня ц. р. (місцевих виборів) можна розцінювати як опосередковану підтримку Брюсселем нинішнього уряду УР на чолі з Ф. Дюрчанем.

Водночас, на думку Фідер-УГС, урядом готується третій „пакет Дюрчання”, оскільки у 2007 році уряд планує запровадити ще більші економічні обмеження, зокрема міністерства будуть позбавлені 170 млрд угорських форинтів (близько 850 млн дол. США) з державного бюджету, причому найбільше постраждають органи місцевого самоврядування, міністерство економіки та міністерство сільського господарства. Найімовірнішим результатом цих новацій може стати значне зменшення темпів росту економіки та зростання кількості безробітних в країні.

Екс-президент Угорщини Ференц Мадл закликав у своєму листі прем'єр-міністра країни Ф. Дюрчання подати у відставку (згаданий лист був підписаний також і численними представниками угорської інтелігенції). У ньому, зокрема, значиться, що оприлюднений запис травневого виступу прем'єра вніс „однозначність для країни у тому, що весь попередній урядовий цикл Ф. Дюрчання і його уряд свідомо дезорієнтували угорських громадян щодо реального стану речей в країні і цим самим унеможливили прийняття відповідального рішення на парламентських виборах 2006 року”.

Найвагомішим обвинуваченням опозиції на адресу уряду і особисто Ф. Дюрчання було те, що громадськість країни напередодні парламентських виборів навесні ц. р. не була поінформована щодо реального стану справ в економічній та соціальній сферах, а відтак не могла прийняти об'єктивне рішення. Таким чином, на переконання Фідес – УГС, свою перемогу соціалісти повторно отримали лише завдяки брехливій політиці.

Ще одним чинником ескалації напруги в суспільстві стали результати виборів до органів місцевого самоврядування (відбулися 1.10.06), відповідно до яких у 17 з 19 областей країни перемогу до загальних зборів здобули представники опозиційних партій: Фідес – УГС, ХДНП та УДФ, а у двох областях урядові та опозиційні партії здобули рівну кількість мандатів.

Таким чином, за результатами виборів вималювалася тенденція до значного зниження популярності Угорської соціалістичної партії та Союзу вільних демократів – Угорської ліберальної партії в цілому по країні та зростання підтримки населенням опозиційних партій Фідес – УГС, ХДНП, УДФ.

Опозиція в черговий раз продемонструвала свою впливовість (популярність) і організувала масові мирні демонстрації протесту проти політики Ф. Дюрчання, декларуючи намір проводити антиурядові виступи до відставки чинного прем'єр-міністра та його уряду.

Проте, незважаючи на значно послаблені позиції Ф. Дюрчання як серед виборців, так і всередині соцпартії, на сьогодні немає підстав для прийняття конституційного рішення про відставку прем'єра та уряду УР. Правляча коаліція повинна виконати свої зобов'язання перед Євросоюзом та реалізувати непопулярну

в суспільстві програму конвергенції, яка передбачає виведення бюджету країни з глибокої кризи шляхом збільшення надходжень до держбюджету через замороження соціальних видатків та проведення ряду реформ в соціальній сфері та економіці УР.

Одразу після завершення процесу голосування 1 жовтня ц. р. президент УР Л. Шойома заявив, що відновлення суспільної довіри знаходиться в руках парламентської більшості і парламент повинен прийняти рішення щодо особи прем'єр-міністра.

У відповідь на це прем'єр-міністр Ф. Дюрчань зазначив, що необхідно рахуватися з результатами виборів і далі продовжувати політику реформ. Він також підкреслив, що уряд і в подальшому активно співпрацюватиме з органами місцевого самоврядування і наголосив на тому, що своїм головним завданням вбачає продовжити реалізацію реформ, розуміючи при цьому, що ці заходи спричинюють зниження популярності соціалістів серед населення.

На думку голови Фідес – УГС В. Орбана, згадані вибори стали історичною подією, за результатами яких соціалісти зазнали історичної поразки. За його словами, підсумки голосування „відобразили факт, що лише уряд несе відповідальність за кризове становище, що виникло в країні, і він не в змозі вести країну шляхом реформ. Через це правлячий кабінет і прем'єр-міністр повинні негайно піти у відставку”.

При цьому, на переконання соціалістів, результати нинішніх виборів жодним чином не повинні вплинути на проведення реформ і їхнє прагнення домогтися стабілізації економіки та підвищення рівня життя угорців.

З огляду на складну внутрішньополітичну ситуацію Ф. Дюрчань ініціював позачергове пленарне засідання Державних Зборів Угорської Республіки (6.10.06), на порядок денний якого було винесено питання вотуму довіри відносно його урядової програми та чинного прем'єр-міністра. Для зміцнення своєї політичної позиції та здійснення подальших економічних реформ Ф. Дюрчаню необхідно було отримати публічну підтримку коаліційних партнерів - Угорської соцпартії та Союзу вільних демократів – Угорської ліберальної партії.

Оскільки, відповідно до Регламенту Парламенту, голосування було поіменним, під час якого позиція кожного депутата є наочною, то Ф. Дюрчань здобув підтримку 207 (з 384) депутатів і уряд соціалістів отримав мандат на продовження своєї роботи.

У своїй промові перед проведенням голосування прем'єр-міністр Ф. Дюрчань вибачився перед Державними Зборами країни у зв'язку зі своєю промовою перед соцфракцією 26 травня ц. р. і зазначив, що на той час (тобто після парламентських виборів у квітні ц. р.) „побоявся поділитися своїм баченням реальної ситуації з широкою громадськістю” і тому доніс її лише до вузького кола соціалістів. Ф. Дюрчань вибачився також за форму своїх висловлювань під час згаданого виступу.

Водночас він висловив жаль з приводу того, що цей виступ уможливив дії опозиції, які призвели до загострення внутрішньополітичного протистояння в країні. За його словами, Угорщина не потребує реалізації гасел опозиційних сил щодо зміни суспільного ладу, прийняття нової конституції тощо. Головним принципом угорської демократії він назвав вміння політичних противників визнавати легітимність одне одного.

Ф. Дюрчань наголосив також на тому, що головним побажанням його уряду було „повернення до відвертості”, наближення кількісних та інституційних економічних параметрів і показників Угорщини до рівня, характерного для провідних країн ЄС, а також створення умов для збалансованого економічного розвитку, підвищення доходів населення, конкурентноздатності економіки, рівня зайнятості населення та якості надання послуг, і зрештою - підготовка економіки країни до запровадження євро. Всі ці завдання включені до Конвергенційної програми уряду. Він наголосив на необхідності доведення реформ до кінця, зазначивши, що найскладнішим буде 2007 рік, під час якого прогнозується значне зростання цін і тарифів при стагнації рівня доходів населення. У цьому контексті прем'єр наголосив на тому, що таку програму зможе виконати лише „сильний уряд”.

Керівник фракції Християнсько-демократичної народної партії Жолт Шем'єн (опозиція) закликав Ф. Дюрчаня подати у відставку з огляду на те, що прем'єр виголошенням своєї промови 26 травня ц. р. порушив присягу прем'єр-міністра. Адже ця промова була здійснена в рамках не приватної розмови і навіть не партійного засідання (тоді б вважалася внутріпартійною справою), а перед фракцією, що вже має публічний характер. Він також зазначив, що вимога соціалістів провести поіменне нетаємне голосування щодо довіри уряду є свідченням боягузтва Ф. Дюрчаня, оскільки у такому випадку жодний депутат від соціалістів та вільних демократів не наслідиться голосувати самотійно. З огляду на це Ж. Шем'єн відзначив, що голосування позбавлене моральної легітимності.

Як найбільш серйозне обвинувачення соціалістам від ХДНП Ж. Шем'єн назвав їхній намір продовжити свій мандат задля отримання можливості завершити приватизацію значних державних підприємств, які наразі ще перебувають у державній власності – Угорської державної залізниці, державних земель і лісів, тобто фактичного розбазарювання основних елементів національного багатства. Таким чином, за словами Ж. Шем'єна, паралельно із подальшим збідненням населення в результаті економічних реформ уряду, відбуватиметься колосальне збагачення мільярдерів країни, в першу чергу, Ф. Дюрчаня, Й. Коки (міністр економіки) та Й. Вереша (міністр фінансів).

На думку керівника УДФ Ібої Давід (опозиція), найголовнішим завданням в цій ситуації є необхідність започаткування нових переговорів між партіями, оскільки „розтягнення” країни на два полюси завдає шкоди країні не лише у внутрішньополітичному житті, а й на міжнародній арені, зокрема в контексті отримання фінансування в рамках ЄС. І. Давід однозначно заявила про невідтримку урядової програми і чинного прем'єра Ф. Дюрчаня.

У загальнополітичному контексті слід зауважити, що виявлення парламентською більшістю довіри нинішньому уряду зміцнило позиції Ф. Дюрчаня і надало серйозної легітимності його мандату. Водночас, на думку аналітиків (що підтверджується і результатами соціологічних опитувань), довіру угорського суспільства прем'єр значно втратив.

При цьому в нинішній складній економічній ситуації для опозиції не є вигідним брати на себе завдання виводити країну з кризи. Це підтверджується тим, що Фідес – УГС на сучасному етапі не добивається дострокових виборів, натомість пропонує відставку уряду Ф. Дюрчаня і формування т. зв. фахового уряду.

Варто також зауважити, що опозиційні Фідес – УГС та ХДНП намагаються якнайповніше використати ситуацію на свою користь, гуртуючи у своїх лавах

щойно обране керівництво органів місцевого самоврядування, яке забезпечене надійним фінансуванням. Політологи вважають, що зараз ініціатива на боці В. Orbana і він зробить все, щоб використати її для об'єднання опозиції і досягнення своєї мети – відставки Ф. Дюрчана.

В той же час Фідес – УГС готовий до співробітництва з УСП як партією щодо приведення до влади або уряду без Ф. Дюрчана, або уряду професіоналів. За словами В. Orbana, в УСП „відбуваються процеси, які можуть зробити реальну таку домовленість між найбільшими партіями угорського парламенту. УСП розколота на декілька впливових груп. Група на чолі з Ф. Дюрчанем блокує всі спроби переговорів між нами і УСП”.

Важливим є відзначити роль Президента УР Л. Шойома як гаранта дотримання демократичних цінностей у цій складній ситуації.

Одразу після завершення процесу голосування до органів місцевого самоврядування (1.10.06) Президент зробив заяву, головними месіджами якої були:

1. Промова прем'єр-міністра Ф. Дюрчана 26 травня ц. р. збурила всю Угорщину, але катарсису та очищення не відбулося.

2. Прем'єр-міністр уникає відповіді на головне запитання щодо моральності його поведінки і не визнає, що використовував недозволені засоби для того, щоб утримати владу.

3. Програму розвитку країни не можна реалізувати без довіри населення.

4. Події останніх двох тижнів поглибили трагічний розкол в суспільстві і послабили довіру до парламентської демократії.

5. „Тепер прийшов час діяти Державним Зборам. Уряд відповідальний перед Державними Зборами. Державні Збори мають прийняти рішення щодо особи прем'єр-міністра. Ключ вирішення проблеми в руках парламентської більшості”.

Незважаючи на заклик Президента УР Л. Шойома, Ф. Дюрчань тоді не вибачився перед країною і, на думку опозиції, не склав іспиту щодо своєї політичної відповідальності, оскільки переважна більшість угорського суспільства вважає особисто прем'єр-міністра головним винуватцем створення кризової ситуації.

Необхідно відзначити і письмове звернення Президента до опозиційних Фідес – УГС та ХДНП напередодні згаданого позачергового засідання парламенту УР з огляду на попередню заяву В. Orbana про неучасть опозиції у „фарсі соціалістів”. Як результат - опозиція взяла участь у засіданні Державних Зборів і голосуванні щодо вотуму довіри прем'єру, але голосувала проти.

Все це може свідчити про значне зростання активності чинного Президента і, як наслідок, підвищення його рейтингу.

Таким чином, у політичному контексті подальше урядування Ф. Дюрчана узалежниться від можливості знаходження спільної мови між парламентом і суспільством з одного боку, а з іншого – безпосередньо діями самого уряду, оскільки в цій ситуації прем'єр вимушений здійснювати вкрай непопулярні серед населення країни реформи.

На сьогодні важко передбачити подальший розвиток ситуації, оскільки внаслідок останніх подій змінився суспільний клімат в країні. (Дві третини активного суспільного прошарку, який найбільше заторкне Конвергенційна програма, є прихильниками опозиційних правих сил).

Економічний аспект ситуації

На думку аналітиків, критичний фінансовий стан Угорщини, що проявляється у рекордному рівні очікуваного в поточному році дефіциту загальнодержавного бюджету на рівні 10,1% від обсягу ВВП, та перебільшення нетто обсягу державного боргу 70% від ВВП є результатом тенденції, яка спостерігається останніми роками стосовно все більш драматичного погіршення цих показників. Причина цього явища вбачається у тому, що протягом останнього десятиліття, під час виборів до Державних Зборів (Парламенту) головна конкуренція між політичними силами відбувалася в площині обіцянок щодо поліпшення рівня і обсягу соціальних послуг, які потім, після виборів, у тій, чи іншій мірі реалізувалися урядами. Зростаючий обсяг державних витрат на пільгове житлове кредитування, виплат на збільшення пенсій, заробітної плати державним службовцям разом зі значними капітальними витратами на придбання ескадрильї винищувачів “Гріпен” для ВПС та будівництво швидкісних автомагістралей тільки незначною мірою компенсувалися динамічним розвитком економіки (у середньому 3-5% ВВП щорічно).

Такий стан речей викликав занепокоєння Єврокомісії, адже погіршення бюджетних показників унеможливило входження країни до зони євро, негативно впливає на міждержавні економічні взаємини між членами Євросоюзу.

Так, у грудні 2005 року Уряд Угорщини, відповідно до юридично-правових вимог, які впливають із членства в ЄС, подав на розгляд Європейської комісії **Конвергенційну програму** на 2005-2008 роки.

Основна ціль Конвергенційної програми – це наближення кількісних та інституційних економічних параметрів і показників країни до рівня, що є характерним для провідних країн ЄС, створення умов для збалансованого економічного розвитку, підвищення доходів населення, конкурентноздатності економіки, рівня зайнятості населення та якості надання послуг, підготовка економіки країни до запровадження євро. Першим кроком на шляху введення євро є виконання країною Маастрихтських вимог щодо бюджетного дефіциту, державної заборгованості й рівня інфляції. Механізм створення умов для збалансованого розвитку економіки базується на Програмах розвитку Угорщини та реформуванні галузей економіки. Програма розрахована на 4 роки: 2007-2009 роки – створення умов для збалансованого розвитку економіки (в кінці зазначеного періоду економічні показники країни відповідатимуть Маастрихтським вимогам), 2009-2011 роки – період стабільного динамічного розвитку. Прогнозується, що ВВП в поточному році зросте на 4,4%, в наступному – 2,2%, у 2008 р. – 2,6%, у 2009 р. – 4,1%, у 2010 р. – 4,3%, у 2011 р. – 4,6%.

У січні поточного року на засіданні Ради міністрів фінансів країн ЄС угорська програма була схвалена і направлена на доопрацювання для конкретизації елементів структурних реформ, методів, інструментів, завдяки яким поставлені цілі будуть досягнуті. Доопрацьований варіант програми угорський уряд представив Єврокомісії 1 вересня 2006 року.

Щодо бюджетного дефіциту

Основним елементом програми є поступове зменшення обсягів бюджетного дефіциту до 3,0% від ВВП, що повинно стати однією із передумов стабільного та динамічного розвитку економіки країни.

26 липня 2006 року в Брюсселі Прем'єр-міністр Угорської Республіки Ференц Дюрчань провів переговори з Комісаром (фінансово-економічні питання)

Єврокомісії Жоквіном Алмуніа. У ході переговорів Ф. Дюрчань поінформував Ж. Алмуніа щодо заходів, які вживаються урядом стосовно приведення макроекономічних показників країни до Маастрихтських вимог. Найбільш проблемним питанням економіки Угорщини є бюджетний дефіцит, який, відповідно до Маастрихтських вимог, не повинен перевищувати 3% від ВВП.

Попередньо уряд УР планував досягти зазначеного показника у 2008 році шляхом збільшення дохідної частини бюджету через розширення бази оподаткування, збільшення податкових ставок по окремих видах податків та скорочення видаткової частини шляхом зменшення видатків на утримання державних органів управління та самоврядування (зменшення кількості працюючих в суспільній сфері, реформування системи заробітної плати, зменшення обсягів субвенцій населенню на придбання медичних препаратів і медикаментів та на природний газ, створення ефективних та економних структур управління, реформа пенсійної системи (посилення вимог до передчасного виходу на пенсію, розробка механізмів стимулювання до праці людей пенсійного віку), реформа системи вищої (зменшення кількості студентів, які навчаються на державній формі навчання, збільшення плати за навчання, посилення вимог щодо акредитації вищих навчальних закладів) та загальної освіти (збільшення кількості навчальних годин для одного вчителя) тощо.

Щодо розширення бази оподаткування та збільшення податкових ставок по окремих видах податків

Сфера підприємництва	
з 1 вересня 2006 року	<ul style="list-style-type: none"> • введення спеціального (солідарного) 4% податку на бруто неоподаткований прибуток • податок на натуроплату збільшено з 44% до 54%
з 1 жовтня 2006 року	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення ставки спрощеного податку на підприємницьку діяльність з 15 до 20%
з 1 січня 2007 року	<ul style="list-style-type: none"> • вводиться мінімальний корпоративний податок в обсязі 2% від суми валових доходів за винятком вартості реалізованої продукції
Приватна сфера	
з 1 січня 2006 року	<ul style="list-style-type: none"> • збільшуються з 4 до 6% внески робітників на медичне страхування та з 1 до 1,5% у фонд праці
	<ul style="list-style-type: none"> • введення 20% податку на доходи від відсотків по банківських вкладах та біржової курсової різниці
з 1 січня 2007 року	<ul style="list-style-type: none"> • збільшується з 6 до 7% ставка плати за медичне страхування
Спільна (загальна) сфера	
з 1 вересня 2006 року	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення ставки ПДВ з 15 до 20%
	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення спрощеного податку на доходи від творчої діяльності з 4 до 14%.
	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення на 5,7% акцизу на тютюнові вироби

	• збільшення на 7% акцизу на алкогольні вироби (крім винних виробів)

Щодо елементів державної реформи, направлених на скорочення бюджетних видатків

У 2006 році видатки центрального бюджету становитимуть 51,7% від ВВП, а до 2009 року уряд планує зменшити цей показник до 45,3% ВВП. Скорочення бюджетних видатків планується шляхом:

- зменшення видатків на утримання парламенту країни, зменшення на одну третину кількості парламентських комітетів, посилення контролю за системою преміювання депутатів;
- скорочення кількості міністерств (з 15 до 12);
- скорочення чисельності працюючих в міністерствах та кількості державних секретарів, департаментів у міністерствах;
- зменшення кількості депутатів в органах самоуправління;
- зменшення кількості депутатів Державних Зборів УР з 386 до 250 осіб (потребує схвалення двома третинами депутатів парламенту);
- ліквідація 19 областей і створення 7 регіонів (потребує схвалення двома третинами депутатів парламенту);
- реформування системи фінансування органів самоуправління (введення з 1 січня 2006 року податку на нерухомість, вартість якої перевищує 500 тис. дол. США) (потребує схвалення двома третинами депутатів парламенту).

При цьому слід зазначити, що Єврокомісія не схвалила зарахування видатків на будівництво автомагістралей в Угорщині та на закупівлю шведських військових літаків-винишувачів „Гріппен” до позабюджетних видатків як цього бажав угорський уряд. Внаслідок зарахування зазначених видатків до бюджетних витрат дефіцит держбюджету в 2006 році зросте з попередньо прогнозованих 8 до 10,1% від ВВП. У 2007 році прогнозується, що цей показник становитиме 6,8%, у 2008 р. – 4,3%, у 2009 р. – 3,2% від ВВП.

Збільшення обсягів бюджетного дефіциту до 10,1% ВВП автоматично віддаляє і дату запровадження євро в Угорщині, яка попередньо прогнозувалася на 2010 рік. На думку фахівців, найбільш прийнятним періодом для запровадження євро в УР може бути 2012-2013 рр.

Щодо державної заборгованості

Починаючи з 1999 року в Угорщині державна заборгованість становила менше ніж 60% від ВВП. Однак у 2002 році тенденція зниження відсоткової пропорції державної заборгованості до ВВП змінила напрямом на поступове зростання і в поточному році прогнозується, що цей показник становитиме 67,9%, в наступному році – 71,5%, у 2008 р. – 72,7%, у 2009 р. – 70,2%, у 2010 р. – 68-69%, у 2011 р. – 65-67%. Причиною цьому було:

- збільшення бюджетних видатків - збільшення соціальних та інфраструктурних видатків, які не покривалися дохідною частиною бюджету;
- несприятлива ситуація, що сформувалася на міжнародному фінансовому ринку (ослаблення валютного курсу форинта);

- збільшення відсоткових виплат за зовнішніми державними запозиченнями.

Головна мета економічної політики уряду – стабілізація пропорції державної заборгованості до ВВП на рівні нижче 60% із подальшим зниженням цього показника. Передумовою досягнення поставлених цілей є запроваджені урядом заходи, направлені на зниження бюджетних видатків, та конвергенція доходів від державних цінних паперів, а також отримання доходів від приватизації.

У наступному році уряд планує приватизувати відділення вантажних залізничних перевезень АТ „МАВ Карго” (MÁV Cargo Rt.) Угорських державних залізниць. Тендерна вартість становитиме 80-120 млрд угорських форинтів (400-600 млн дол. США). Державне аграрне підприємство АТ „Баболна” та державні кінні заводи.

Щодо рівня інфляції

Згідно з проектом Програми, в поточному році прогнозується, що рівень інфляції складатиме 3,5%, в наступному – 6,8%, у 2008 р. – 4,3%, у 2009 р. – 3,2%, у 2010 р. – 2,7%, у 2011 – 2,2%. Рівень інфляції в Угорщині є дещо вищим, ніж в середньому по країнах ЄС. Причини цього:

- швидка і об’ємна зміна структури споживання;
- механізм підвищення рівня заробітної плати (підвищення рівня заробітної плати відбувається в однакових обсягах як у сфері послуг так і в переробній промисловості, тоді як темпи зростання продуктивності праці в сфері послуг відстають від переробної промисловості, це призводить до зростання попиту, а при низькій конкуренції на ринку послуг є першочерговою причиною підвищення споживчих цін).

У наступні роки головними елементами в реалізації програми щодо зменшення рівня інфляції будуть: чітка фіскальна політика, політика доходів населення, яка гармонізуватиме рівень зростання заробітної плати із рівнем зростання продуктивності праці, а також система поступового послаблення монетарної політики.

Слід зазначити, що споживчі ціни в липні поточного року зросли на 3% порівняно з минулорічними липневими цінами і на 0,2% порівняно з цінами в червні 2006 р. Середньорічний рівень інфляції в липні 2006 року становив 2,9%.

З метою підготовки остаточного варіанту Конвергенційної програми створено Конвергенційну Раду як дорадчий орган уряду Угорщини. До Ради входять провідні вчені-економісти, підприємці та керівники держави.

На даний час в країні проходять консультації з представниками парламентських партій, об’єднань підприємців та промисловців, громадських організацій стосовно Конвергенційної програми.

Обговорення програми викликало низку критичних зауважень як зі сторони ділових кіл, так і з боку парламентських опозиційних партій. Найбільше невдоволення викликають заходи уряду щодо підняття рівня податкових ставок та розширення оподаткування. Критики програми вважають це рішення таким, що веде до згортання ділової активності, шкодить конкурентноздатності країни, заганяє бізнес в тінь, стимулює інфляційні процеси і є тимчасовим вирішенням поставлених завдань.

На їхню думку, пріоритетом повинно стати зменшення урядових бюджетних видатків. На даний час урядом перерозподіляється більш ніж 50% ВВП, а „опозиція” вважає, що цей показник повинен становити близько 40%. Крім того, у складовій ВВП країни частку податкових надходжень необхідно зменшити з 42 до 30%. Зниження податків, а не їх підвищення, повинно бути головною метою Конвергенційної програми, вважають її критики, і це головна складова динамічного розвитку економіки країни.

За прогнозами експертів, у результаті реалізації Конвергенційної програми у наступному 1997 році зростання валового внутрішнього продукту сповільниться до 2,6% (очікується у поточному році 3,9%), реальні доходи населення зменшаться на –4% (очікується у поточному році зростання +4%), уповільняться темпи зростання імпорту та експорту країни – становитимуть 8 і 10% (очікується у поточному році 14,5 та 16,0% відповідно), у той же час рівень інфляції зросте з 3,7% (прогноз на поточний рік) до 6,4% у 2007 році. Автори Конвергенційної програми вважають, що з 2008 року розпочнуться зміни позитивного характеру на рівні як макроекономічних, так і бюджетно-фінансових показників країни.

Таким чином, можна зазначити, що в Угорщині виникла не моральна, не конституційна, а класична політична криза: Уряд і прем'єр, які втратили довіру суспільства, вимушені одночасно відновити баланс в країні задля уникнення економічної кризи і відновлення зовнішньополітичної довіри до курсу здійснення реформ. Опозиція, яка не висунула відповідну альтернативу діям уряду, намагається всіляко перешкодити як запровадженню реформ, так і щоденній діяльності уряду.

Д.Ткач – доктор політичних
наук, професор